

Beleidskader China

Maart 2006

SAMENVATTING

Het inhalen van de achterstand die Nederland ten opzichte van vergelijkbare landen is opgelopen in zijn culturele betrekkingen met China is niet alleen een proces van jaren, maar ook van vallen en opstaan. Uit recente contacten komt naar voren dat vooral jonge kunstenaars en kleinere kunstinstellingen, die vaak zijn gelieerd aan kunstvakopleidingen, geïnteresseerd zijn in een nauwere band met Nederland. Het versterken en uitbreiden van dit netwerk is de eerste en belangrijkste voorwaarde en opgave voor een intensief en vruchtbaar cultureel tweerichtingsverkeer. Daarnaast, en dat is in China nu even harder nodig dan elders in de wereld, bieden een beperkt aantal welgekozen speciale voorstellingen en tentoonstellingen, grootschalige culturele manifestaties, de gelegenheid het Nederlandse culturele profiel te versterken. De ratio in deze exploratieperiode van een zekere concentratie op enkele gebieden/steden in China, en misschien ook op enkele disciplines die zich in het bijzonder lenen voor verdieping van het culturele verkeer met China ligt voor de hand. Dat neemt niet weg dat er in de loop van deze exploratie volop ruimte moet zijn voor andere regio's/ steden of sectoren. Versterking en uitbreiding van de culturele component op de verschillende diplomatieke posten in China is niet minder essentieel.

De eerste stap van de inhaalrace wordt gezet door beter gebruik te maken van personen en instellingen die al actief zijn in China (uitvoerende organisaties, fondsen, instituten, de Nederlandse posten), of dat op korte termijn worden – waarbij synergie en coördinatie sleutelbegrippen zijn. Daarnaast is het zaak de infrastructuur van het internationale culturele beleid van de overheid op een bijzondere manier in te zetten. Daarin speelt vanwege de bijzondere politieke situatie het netwerk van (te versterken) diplomatieke posten een zwaardere coördinerende rol dan gewoonlijk het geval is. Ter ondersteuning daarvan zal bij de SICA een speciale *Chinadesk* worden ingericht, alsmede een voor iedereen elektronisch toegankelijke uitgebreide databank met relevante informatie. Uiteraard zal in deze nauw worden samen gewerkt met het postennetwerk. Daarnaast zal de SICA een overlegplatform instellen waar personen en instellingen die in China actief zijn, of dat willen worden, elkaar geregeld op de hoogte houden van ervaringen en waar noodzaak en mogelijkheden van samenwerking en coördinatie kunnen worden besproken.

Als sluitstuk wordt voorgesteld voor een periode van vijf jaar een deel van de HGIS-cultuurmiddelen te reserveren voor China. De besteding daarvan zou in dit voorstel moeten worden toevertrouwd aan een speciale stichting onder leiding van een intendant, die weliswaar zelfstandig opereert, doch stevig is geworteld in de culturele wereld en via de SICA en langs andere kanalen daar zeer goede contacten mee onderhoudt. Met inachtneming van de traditionele afstand onderhoudt de stichting ook nauwe banden met de overheid (opdrachtrelatie). Binnen de Chinese verhoudingen is een duidelijk herkenbaar overheidssignatuur immers onontbeerlijk om activiteiten te kunnen ontplooiën ter versterking van de wederzijdse internationale culturele betrekkingen. De stichting verwerft actief middelen uit andere bronnen, zoals sponsors, en draagt op deze manier bij aan de totstandkoming van publiekprivaat gefinancierde culturele manifestaties. Na afloop van de periode van vijf jaar zal op grond van een grondige analyse van de ervaringen worden besloten hoe het op China gerichte culturele beleid vervolgens wordt vormgegeven.

CHINA EN NEDERLAND ANNO 2006

Toen China in 1971 werd toegelaten tot de Verenigde Naties verbrak het land een lange periode van isolement. Dit heeft niet alleen binnenlands een geweldige ommekeer teweeg gebracht, de hele wereld is er door veranderd, zowel in geopolitiek en economisch als in cultureel opzicht. Het *Verboden Rijk* van Jan Slauerhoff¹ is de Nieuwe Wereld van de 21ste eeuw. Waar de ontwikkelingen op uit lopen, laat zich nauwelijks voorspellen. Wel is duidelijk dat ze nog niet zijn afgelopen en dat de wereld steeds meer met China en de Chinezen te maken krijgt, en China en de Chinezen steeds meer met de rest van de wereld. Partijen hebben er dus om tal van redenen baat bij elkaar beter te leren kennen. En wat is een beter visitekaartje dan cultuur? Het is dan ook niet verwonderlijk dat verscheidene landen hun culturele banden met China de laatste jaren hebben aangehaald. Hoewel Nederland kan bogen op relaties met China die stammen uit de tijd van de VOC staan we momenteel niet vooraan in het rijtje landen dat voor de poorten van China staat te dringen. Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk zijn dezer dagen prominenter aanwezig. De taxichauffeur die Nederland alleen maar kent van voetbal, molens en tulpen, zit ook in China achter het stuur – ondertussen misschien ook bekend met de Nederlands-Chinese autocoureur Ho-Pin Tung die het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen aan het Holland brandmerk heeft toegevoegd. Sommige leden van de Chinese culturele elite kennen misschien Nederlandse iconen als Rembrandt, Vincent van Gogh, Joris Ivens, het Koninklijk Concertgebouworkest en de Nederlandse architectuur met in het bijzonder Rem Koolhaas. Wellicht weten zij dat Leiden een vooraanstaand Sinologisch Instituut en het Chime (European Foundation for Chinese Music Research) herbergt. Ook is de Nederlandse Robert van Gulik bekend in China onder zijn Chinese naam Gao Luopei vanwege zijn verhalen over Rechter Tie, die hij baseerde op een historisch Chinees personage. Maar, deze positieve geluiden doen niets af aan de constatering dat Nederland bij het merendeel van de Chinezen nauwelijks een eigen gezicht heeft.

Nederlandse cultuur en China

Nu China aan een niet meer te stuiten opmars in de wereldorde bezig is, vinden velen in Nederland dat het ook tijd wordt voor het aanhalen van de contacten op het gebied van cultuur. In de afgelopen tijd hebben zowel de overheid als het culturele veld de ontwikkelingen in China serieus genomen en zijn er stappen gezet om de culturele betrekkingen te intensiveren.

De Nederlandse overheid heeft de wens tot een versterkt Nederlands cultureel profiel in China en een hechtere culturele samenwerking met China aangegrepen om China in 2005 aan te merken als prioriteitsland binnen het Internationaal Cultuurbeleid (ICB). Zo zijn er meer mogelijkheden gecreëerd om de culturele betrekkingen met China te intensiveren, aangezien de internationale activiteiten van culturele fondsen als de Mondriaan Stichting, het Fonds voor Amateur- en Podiumkunsten en de HGIS Cultuurmiddelen voor een groot deel besteed worden aan prioriteitslanden. Hiermee heeft China een grotere plek in de Nederlandse internationale culturele activiteiten verworven.

Ook het culturele veld heeft de interessante ontwikkelingen in China opgepikt. Zo zijn vanuit verschillende disciplines inmiddels verkennende reizen naar China ondernomen en zijn er in allerlei culturele sectoren contacten gelegd en samenwerkingsverbanden opgezet. Dit geldt niet alleen voor Nederlandse activiteiten in China, maar zeker ook voor Chinese activiteiten in Nederland. Zo heeft het in oktober 2005 in Amsterdam gehouden China-festival laten zien dat in Nederland warme belangstelling bestaat voor de meest uiteenlopende kunstuitingen uit het oude en het hedendaagse China. Bovendien toonde het Nederlandse bedrijfsleven een zodanige interesse voor China dat het bereid was om als sponsor op te treden voor verschillende onderdelen van het festival. Het festival heeft ook laten zien dat de Chinese overheden het belang inzien van de presentatie van Chinese cultuuruitingen in Nederland.

Vanouds onderscheidt de Nederlandse cultuur zich door kwaliteit, ruimte voor vernieuwing en openheid. Ook in China blijken deze ingrediënten effectief om interesse voor Nederlandse cultuur te wekken. De rapportages van de verkennende reizen naar China berichten vrijwel eensluidend over de brede belangstelling van Chinese zijde. Opvallend is de openheid om culturele invloeden van buiten toe te laten in en te gebruiken als impuls voor het eigen culturele leven. Ook wordt gewag gemaakt van interessante wisselwerkingen tussen klassieke Chinese cultuuruitingen en tradities en de invloeden uit andere culturen. Het typisch Nederlandse accent slaat zeker aan bij Chinese kunstenaars, onafhankelijke kleinschalige kunstenaarsinitiatieven en kunststudenten. In deze kringen heerst nieuwsgierigheid naar wat het Westen nog meer heeft te bieden dan 'glossy, fast and big',

¹ 'Als het geluk op aarde nog ergens te vinden was, dan moest het daar zijn, bij de oudste wijsheid, de verhevenste natuur en het zuiverste genot': J. Slauerhoff, *Het Verboden Rijk*, Den Haag-Rotterdam, 1932.

ingrediënten die bijvoorbeeld kenmerkend zijn voor een groot deel van de nieuwbouwe explosie in China. Verschillende Nederlandse kunstenaars en culturele organisaties hebben in de afgelopen jaren al actief gewerkt aan het opbouwen van een netwerk met interessante Chinese partners. Voorbeelden hiervan zijn de hechte band die V2_ heeft opgebouwd met de Tsinghua University in Peking en de van daaruit geïnitieerde Millennium Dialoog, de deelname van Chinese componisten aan de activiteiten van Stichting Gaudeamus en de succesvolle deelname van het Nederlands Literair Productie en Vertalingen Fonds aan de *Beijing Book Fair* in 2005. Ook het Rijksmuseum en de Nationale Reisopera hebben contacten gelegd met interessante partners in China. Langs de weg van het opbouwen van netwerken maakt Nederland kennis met actuele ontwikkelingen in het artistieke en culturele leven in China. Bovendien leveren de cultuurdragers op hun manier een bijdrage aan de maatschappelijke en politieke liberalisering van het land.

Cultuurbeleid Nederland en China

Het is geen geheim dat de Chinese en de Nederlandse overheid verschillen in hun opvatting over doel en taak van het cultuurbeleid². Nederland hecht zeer aan culturele en artistieke autonomie, vrijheid en onafhankelijkheid; de Nederlandse overheid blijft daardoor doorgaans op gepaste afstand van kunst en cultuur. In China staan kunst en cultuur ten dienste van de vooruitgang van volk en socialisme en zijn internationale culturele contacten per definitie een aangelegenheid van de staat. Dit verschil weerspiegelt zich ook in de (officiële) organisatie van het culturele leven. Het verschil in benadering is ongetwijfeld een complicerende factor, waarmee terdege rekening mee moet worden gehouden, maar het hoeft geenszins een vruchtbare culturele samenwerking op basis van gelijkwaardigheid in de weg te staan. Ook in China blijkt de praktijk soms sterker dan de leer en is op persoonlijk vlak meer mogelijk dan in formele settings. Aan de Nederlandse kant vormen autonomie en zelfstandigheid geen belemmering om als kunstenaars of kunstinstelling een officieel Nederlands predikaat te voeren, indien dat voor het aanknopen en onderhouden van buitenlandse contacten gewenst is, zoals dat gebeurt bij (statelijke) manifestaties. Bovendien zijn in het overheidsbeleid van beide landen naast de principiële verschillen ook opvallende overeenkomsten zien, zoals het accent op kwaliteit, de gelijkmatige spreiding van voorzieningen over het land, de aandacht voor culturele diversiteit en de recente belangstelling voor de culturele industrie en vormen van publiekprivate samenwerking in de cultuursector.

Sinds de openstelling van China in de zeventiger jaren van vorige eeuw zijn er tussen beide overheden regelmatig contacten geweest over het versterken van de culturele banden tussen de twee landen en is ook een goed bruikbaar formeel kader voor culturele uitwisseling tot stand gebracht. Zo werd er in 1980 een overeenkomst over culturele samenwerking gesloten. In 2002 bezocht de Chinese vice-minister voor Cultuur, de heer Zhao Weisui, Nederland. In 2005 bracht Staatssecretaris Van der Laan, samen met een uitgebreide culturele delegatie, een tegenbezoek aan China en Hong Kong. Beide bezoeken leidden tot de ondertekening van *Memoranda of Understanding*, waarin de overheden, rekening houdend met de bepalingen van het cultureel verdrag, hun wens voor versterking van de culturele samenwerking opnieuw hebben vastgelegd. Aldus beschikt Nederland over een aantal geschikte formele aanknopingspunten voor een intensieve culturele relatie met China. Overeengekomen is dat directe contacten tussen kunstenaars en kunstinstellingen (inclusief kunstvakopleidingen) worden aangemoedigd. Al in het verdrag van 1980 wordt melding gemaakt van de mogelijkheid tot het instellen van een Chinees-Nederlandse commissie ter uitvoering van het verdrag en van de mogelijkheid om, indien nodig, op ad hoc basis Chinees-Nederlandse commissies van deskundigen op een afgebakend terrein van kunst en cultuur te formeren. Ook is vastgelegd dat zowel Nederland als China zich bewust zijn van de politieke en financiële aspecten die zijn verbonden zijn aan de samenwerking op cultureel vlak.

² A. Nicolai, *Thorbecke revisited: cultuur en identiteit*, Den Haag, mei 2005.

INTERNATIONAAL CULTURBELEID CHINA

Bovenstaande overwegingen leiden ondubbelzinnig tot de conclusie dat de tijd rijp is voor een serieuze inhaalslag in de culturele samenwerking tussen beide landen. Niet alleen om de status van cultureel prioriteitsland meer te laten zijn dan een formaliteit, maar evenzeer om de opgelopen achterstand op cultureel terrein met vergelijkbare landen door middel van een strategische tussensprint weg te werken. Voor het inhalen van deze achterstand ligt de basis bij de contacten die ondertussen al gelegd zijn tussen Nederlandse en Chinese culturele organisaties en kunstenaars, de wederzijdse interesse en bij het reguliere beleid van overheid, fondsen en uitvoerende organisaties. Maar, China is niet het enige (prioriteits)land in het Internationaal Cultuurbeleid en Peking is niet de enige prioriteitspost. Gezien de grote achterstand in de culturele betrekkingen, de enorme grootte van het land en de snelle ontwikkelingen op allerlei gebieden leeft de gedachte dat het Internationaal Cultuurbeleid voor China bovenop het reguliere beleid een extra tijdelijke impuls nodig heeft. Hiermee kan Nederland goed op de kaart worden gezet en kunnen netwerken worden geïntensiveerd en uitgebreid die nu al en in de toekomst een goede basis zullen vormen voor de Nederlands-Chinese culturele betrekkingen. Voor de tijdelijke extra impuls wordt gedacht aan een periode van vijf jaar (2006 tot en met 2010, het jaar van de Wereldtentoonstelling in Sjanghai), waarvan het eerste, 2006, is bestemd voor nadere verkenningen en het opzetten van plannen voor de vier jaar daarna. Medio 2008 kan een tussenstand worden opgemaakt.

STRATEGIE

Het uitzetten van een strategie houdt in het maken van keuzes – concentratie op punten die ertoe doen. Het selecteren van factoren die het verschil maken tussen succes en routine. Uit de resultaten van de verkenningsreizen naar China en de contacten met China die al zijn gelegd blijkt dat de te volgen strategie zich zou moeten richten op een tweesporenbeleid (opbouwen en verstevigen netwerken en inzetten op enkele grotere evenementen), tweerichtingsverkeer (Nederland naar China en China naar Nederland) en (in de eerste fase) geografische concentratie op een aantal steden.

Tweesporenbeleid

Spoor 1: Uitbouwen bestaande en opzetten nieuwe netwerken. Eerste stap is het uitbouwen van bestaande en het opzetten van nieuwe netwerken. De relaties die inmiddels met verschillende Chinese kunstenaars en kunstinstellingen zijn gelegd, bieden een geschikte uitvalbasis voor versterking en uitbreiding. De kleinschaligheid, de relatieve onafhankelijkheid van de overheid, de internationale oriëntatie en het jeugdige elan dragen ertoe bij dat hier vaak geschikte counterparts kunnen worden gevonden voor Nederlandse culturele instellingen. Hier liggen de beste mogelijkheden om de kennis over wat er in de Chinese cultuur gaande is verder uit te bouwen. Kennis die onontbeerlijk is voor het opzetten van een vruchtbaar intensiveringprogramma als aanzet voor een hechte culturele relatie op langere termijn. Bezoekersprogramma's (als het HGIS-Cultuur Buitenlandse Bezoekers Programma), stageplaatsen en trainingen zijn uitermate geschikt om elkaar nog beter te leren kennen. Ook kennismaking met de karakteristieke Nederlandse beleidssystematiek en met het fenomeen van de culturele ondernemer horen daarbij. Vervolgens kunnen meer structurele vormen van samenwerking worden beproefd, zoals uitwisseling van kunstenaars en kunststudenten, uitruil van tentoonstellingen, coproducties, en andere samenwerkingsvarianten. Voorkeur voor kleinschalige onafhankelijke samenwerkingspartners moet niet absoluut worden uitgelegd. In sommige gevallen blijkt het heel goed mogelijk vruchtbaar samen te werken met een van de dicht bij de overheid gesitueerde officiële culturele organisaties.

Spoor 2. Versterken Culturele profilering van Nederland in China. Hoe karakteristiek ook, met de op- en uitbouw van een cultureel netwerk tussen Nederland en China langs de weg van pragmatisme, kleinschaligheid en flexibiliteit, komt niet alles aan bod wat Nederland China in cultureel opzicht te bieden heeft. Een volledig beeld omvat ook de bijdragen van verschillende Nederlandse kunstinstellingen aan de internationale culturele canon, zoals het Concertgebouworkest en het Nederlands Danstheater. En waar naamsbekendheid kan worden ontleend aan evenementen rond internationale iconen, zoals Rembrandt en Van Gogh, of bijvoorbeeld aan de opening van het door Rem Koolhaas ontworpen CCTV-gebouw in Peking in 2008, of eventuele exposities of concerten in het kader van de Olympische Spelen in 2008 in hetzelfde jaar, zal ook daar zo effectief mogelijk gebruik van moeten worden gemaakt – uiteraard in samenhang met het op andere wijze opgebouwde contact. Ook de mogelijkheid om Nederland te positioneren als 'gastland' van een toekomstige *Beijing*

Book Fair, na de eerste succesvolle deelname van het Nederlands Literair Productie en Vertalingen Fonds aan deze boekenbeurs in 2005, is in dit verband het overwegen waard. Door aanscherping van een herkenbaar eigen Nederlands profiel levert de cultuur een onmisbare steun in de rug bij het versterken van de economische en de diplomatieke banden met China.

Tweerichtingsverkeer

Culturele samenwerking is geen eenrichtingsverkeer. Een intensiveringstrategie, gericht op versterking van het Nederlandse culturele profiel in China en verrijking van de Nederlandse cultuur, impliceert tevens een zekere verantwoordelijkheid, met de daaraan verbonden financiële consequenties, voor het inkomende culturele verkeer. Het concept Nederland Vrijhaven dat in ons buitenlandse cultuurbeleid een prominente plaats inneemt, biedt geschikte aanknopingspunten die op verschillende manieren kunnen worden uitgewerkt. Bijvoorbeeld door ondersteuning van aan China gewijde manifestaties of festivals in Nederland of via bijzondere evenementen, zoals het project *China*, een gezamenlijk initiatief van het Nederlands Architectuurinstituut, Museum Boijmans van Beuningen en het Nederlands Fotomuseum dat juni 2006 in Rotterdam wordt gerealiseerd. En niet te vergeten de samenwerking met China op museaal gebied, waarvoor de activiteiten van museum Het Domein in Sittard en het Wereldmuseum in Rotterdam goede voorbeelden bieden. Het vrijhavenconcept kan ook worden toegepast door vooral jonge Chinese kunstenaars de kans te bieden zich via Nederland internationaal te presenteren. Bijvoorbeeld op een van de talrijke internationale festivals die hier geregeld worden gehouden, zoals Rotterdam Filmfestival, IDFA, Gaudeamus Muziekweek, Poetry International, of het Deaf Festival.

Geografische concentratie

Slim opereren in een zo uitgestrekt land met zulke grote regionale verschillen in karakter en ontwikkeling als China betekent zeker in het begin geografische concentratie. Bij de start van de exploratiefase lijken de steden Peking, Sjanghai en Hongkong het meest geschikt als uitvalsbasis. Met Hongkong is zelfs een apart *Memorandum of Understanding* ondertekend.³ Het zijn weliswaar voor de hand liggende plaatsen waar de internationale concurrentie groot is. Tegelijkertijd zijn het echter ook de steden waar interessante initiatieven van de grond komen die open staan voor contact met het buitenland. Nadrukkelijk zij vermeld dat andere steden en gebieden zeker niet taboe zijn. China is te onbekend om nu al op voorhand andere plekken en plaatsen uit te sluiten. Bovenstaande benadering is in overeenstemming met de bevindingen van de Nederlandse cultuurdelegatie die dit jaar China bezocht. Zo zijn er in Peking onder meer contacten gelegd of verstevigd tussen de Tsingua University en V2_ tussen het multidisciplinaire *Dashanzi International Art Festival* en het Theater Instituut Nederland; en tussen het kinderfilmfestival van Peking en *Holland Film*. In Sjanghai werkt het plaatselijke *Biz Art* samen met het Nederlandse *Trans Artists*. Daarnaast onderhoudt Rotterdam op actieve wijze een speciale havenstedenband met Sjanghai, waar ook bijzondere culturele betrekkingen deel van uitmaken. Het Fonds Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst (BKVB) heeft contacten gelegd met het in Hong Kong gevestigde *Centre of Design*, en het Theater Instituut Nederland met het *Hong Kong Arts Festival*. Ook Guangzhou kan bogen op een vitaal cultureel leven en heeft als voordeel dat er meer ruimte is om een typisch Nederlandse signatuur te vestigen. Het aldaar gevestigde *Vitamine Creative Space* onderhoudt inmiddels banden met *Trans Artists*, het Fonds BKVB, en de Mondriaan Stichting. Bovendien biedt Guangzhou (Kanton) samen met Hong Kong, een geschikt venster naar provincies als Guangdong en Fujian, waar de roots van vele Chinese Nederlanders liggen. Daar bevindt zich de stad Xiamen met een lange traditie van bloeiende handelsbetrekkingen met Nederland. Niet voor niets zijn er in Xiamen inmiddels contacten gelegd tussen onder meer het *Chinese European Art Centre* en *Trans Artists* en tussen de plaatselijke universiteit en het Sandberg Instituut.

³ Daarmee wordt recht wordt gedaan zijn bijzondere positie in het Chinese bestel van 'één staat, twee systemen', alsmede aan en de al decennia met het westen, ook met Nederland, bestaande relaties.

STRATEGISCHE PARTNERS

De verschillende facetten van de intensiveringoperatie hebben de potentie elkaar te versterken, maar dat gaat niet vanzelf. Onderlinge afstemming tussen de verschillende overheidsinstanties in Nederland, de diplomatieke posten, de betrokken culturele organisaties en personen zijn onmisbaar, evenzeer als coördinatie en regie.

Praktisch beleid en clustering

Zoals een extra beleidsinspanning nooit als alibi kan worden gebruikt voor substitutie van bestaand beleid, zo mag het leggen van het zwaartepunt in China bij het onafhankelijke circuit er niet toe leiden dat anders georiënteerde culturele activiteiten die Nederlandse instellingen of instellingen uit eigener beweging in China ondernemen naar de achtergrond verdwijnen.⁴ De culturele fondsen blijven onverminderd verantwoordelijk voor het 'reguliere beleidsegment' van de culturele samenwerking met het prioriteitsland China. Ook de mogelijkheden die grootschalige beeldvormende evenementen bieden als aangrijpingspunt voor een bredere culturele clustering mogen niet buiten beschouwing blijven. Evenmin als de op marktverruiming gerichte activiteiten in China die passen binnen de kaders van de recent verwoorde visie van de regering over de exploitatie van het Nederlandse creatieve vermogen.⁵

Gebruik formeel overheidskader

Zoals eerder opgemerkt, zijn in de Chinese verhoudingen goede formele relaties vaak doorslaggevend. Daarom moet het beschikbare formele kader worden geactiveerd om naast de cultuurpolitieke dialoog tussen bewindslieden vooral ook het overleg op ambtelijk niveau verder te ontwikkelen. Juist daar is uitbreiding van de kennis van de beleidspraktijk in de beide landen geboden. De mogelijkheid tot het formeren van ad hoc-werkgroepen van culturele experts zoals vastgelegd in het culturele verdrag biedt openingen voor officieel gesanctioneerd geregeld overleg tussen kunstenaars uit beide landen. Er is tot dusverre nauwelijks gebruik gemaakt van de mogelijkheden die schuilen in een strategisch gebruik van de zogeheten 'gemengde commissie ter uitvoering van het cultureel verdrag' biedt. Dat neemt niet weg dat het in het kader van de inhaalslag zeer de moeite waard is om nut en bruikbaarheid van dit instrument goed in het oog te houden.

Ook in Den Haag ligt een taak voor de overheid. Het is voor de ontwikkeling van de culturele samenwerking met China nodig om goede persoonlijke verhoudingen op te bouwen en te onderhouden met mensen die werkzaam zijn bij de Chinese overheidsinstanties. Belangrijk hierbij is dat er op ambtelijk niveau kennis en begrip ontstaan over de in beide landen heersende beleidspraktijk. OCW en BZ zouden in 2006 hiervoor een opmaat kunnen geven door een ambtelijke delegatie te ontvangen van vertegenwoordigers van het Chinese Ministerie van Cultuur en van de lokale autoriteiten van de focusregio's en -steden om hen vertrouwd te maken met het Nederlandse cultuurbeleid.

Indien onderlinge contacten tussen instellingen uit beide landen mochten worden belemmerd door formele barrières, ligt er voor de Nederlandse overheid een taak om te bemiddelen – uiteraard met respect voor de terechte wens aan Chinese zijde om zelf ook actief een aandeel te leveren.

Rol van het postennetwerk

In een land als China, waar de overheid zo manifest aanwezig is in de culturele sector, hebben de diplomatieke posten zoals gezegd een extra belangrijke taak. Naast hun gebruikelijke makelaarsrol bij de uitvoering van het internationaal cultuurbeleid moeten zij nauwlettend aandacht geven aan de beleidsmatige ontwikkelingen in de culturele sector, zowel vanwege het belang voor het cultuurbeleid als voor de betekenis voor het algemeen politieke en het economische beleid. Verder is het cruciaal dat de posten een stevig netwerk opbouwen en onderhouden met alle relevante partijen in het Chinese culturele veld, van de Chinese overheid tot en met de meer onafhankelijke Chinese culturele organisaties. Het is dan ook essentieel dat het huidige aantal formatieplaatsen voor cultuur, zowel op de hoofdstad Peking als op de drie Consulaten-Generaal (Sjanghai, Hong Kong en Guangzhou) wordt uitgebreid. Het door de ambassade Peking voorbereide marktonderzoek ten behoeve van de culturele sector zal uitgangspunten en ijkpunten leveren voor de hierboven genoemde taken van de posten.

⁴ Zie de aanscherping van het onderscheid tussen praktisch en strategisch internationaal cultuurbeleid, door de Raad voor Cultuur in zijn advies van 15 november jl. over het beleidsplan van de SICA.

⁵ Recente brief van de ministeries van EZ en OCW over cultuur en economie.

Dit marktonderzoek zal allereerst in Peking worden uitgevoerd en getest en zal daarna ook naar andere steden worden uitgebreid (in ieder geval naar de steden waar een Nederlands Consulaat Generaal is gevestigd: Sjanghai, Guangzhou en Hong Kong). Het met dit marktonderzoek verkregen 'organogram' zal een beeld geven van de belangrijke Chinese culturele organisaties die internationaal gericht zijn en misschien zelfs al interesse hebben in samenwerking met Westerse landen of Nederland en daarmee ook overzichtelijk maken welke organisaties mogelijke interessante gesprekspartners voor Nederlandse culturele organisaties zullen zijn.

Behalve op de officiële kanalen zullen de posten ook aangewezen zijn op lokale netwerken van deskundigen en deze relaties vergen consequent onderhoud. Dit is voor China een nieuwe aanpak waarvoor investeringen nodig zijn in personeel en middelen. Bij de invulling ervan zouden de Verenigde Staten als model kunnen dienen met een coördinerende 'directeur cultuur' op de hoofdpoot – in dit geval de Ambassade te Peking – en CZ-functionarissen op de posten in de vier gekozen focusregio's of -steden. Invulling per post op maat is vanzelfsprekend, kennis van de Chinese taal en cultuur wenselijk.

Aanwezige (institutionele) kaders in China en Nederland

In Nederland zijn vele organisaties en personen actief op het gebied van betrekkingen tussen Nederland en Azië en/of China. Bij een intensivering van de culturele betrekkingen tussen Nederland en China moet dan ook zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de in Nederland aanwezige deskundigheid van organisaties als het Leids Sinologisch Instituut, Chime, het Koninklijk Instituut voor de Tropen en de recent ingestelde leerstoel voor cultuur van het hedendaagse China aan de Universiteit van Amsterdam. Verder zijn natuurlijk ook de in Nederland werkende Chinese kunstenaars een waardevolle bron van kennis van het land en de gebruiken zijn en een ingang naar contacten in het land.

Ook de bruikbaarheid van bijvoorbeeld het in China aanwezige, institutionele kader is een nadere verkenning waard. Hierbij is te denken aan de Neso (Chinese vestiging van de Nuffic), het bureau van de gemeente Rotterdam in Sjanghai, een eventuele Chinese dependance van het Berlage-instituut, Nederlandse instituten aan Chinese universiteiten, Eyes on China (bureau dat uitwisseling tussen Nederland en China bevordert op het gebied van handel en cultuur), en niet in de laatste plaats aan het in China actieve, of zelfs aldaar gevestigde, Nederlandse bedrijfsleven, met inbegrip van het forse aantal architectenbureaus. Ook in China werkende Nederlandse (of Europese) kunstenaars, zoals Edo de Waart, sinds 2004 als chefdirigent verbonden aan het Hong Kong Philharmonic Orchestra, komen in aanmerking.

Allianties met andere (Europese) landen

Intensivering vanuit Nederland betekent niet per se dat we alles alleen moeten doen. Ook strategische allianties met derde landen of in EU-verband kunnen nuttig zijn en in overeenstemming met de eigen doelstellingen. De China *fact-file* van de *European Film Promotion* is een goed voorbeeld van een dergelijke manier van samenwerken. Op korte termijn zal vooral de samenwerking met Vlaanderen onderzocht kunnen worden. Voor de literatuur en de Taalunie is die er al. Ook het Theater Instituut Nederland voert hierover gesprekken met het Vlaams Theater Instituut.

Spin-off voor de regio

Een ander aspect van de samenwerking met derde landen is de mogelijke *spin-off* van Nederlandse activiteiten in China voor de Aziatische regio, waar Indonesië en Japan eveneens prioriteitslanden zijn. India en Sri Lanka hebben een speciale status vanwege het gemeenschappelijke erfgoed. Ook Zuid-Korea kan zich ontwikkelen tot een bijzonder samenwerkingsland. De cultuurministerconferentie van de *Asia-Europe Meeting* (ASEM) en de programma's van de *Asia-Europe Foundation* (ASEF) bieden hiervoor mogelijk interessante kaders, naast een netwerk als *Independent Art Spaces* en de hierbij aangesloten kunstenaarsinitiatieven in Azië.

SPECIAAL OP TE ZETTEN STICHTING NEDERLAND – CHINA (WERKTITEL)

Gezien de grote achterstand in de culturele betrekkingen, de enorme grootte van het land en de snelle ontwikkelingen op allerlei gebieden leeft de gedachte dat het Internationaal Cultuurbeleid voor China bovenop het reguliere beleid een extra tijdelijke impuls nodig heeft. De tijdelijkheid, de noodzakelijke regie en coördinatie die vraagt om duidelijke keuzes en de gewenste slagvaardigheid doen de gedachten uitgaan naar een intendant. Tegelijk moet er een organisatie zijn waarin de publieke en private betrokkenheid en financiering kan worden samengebracht. Met behoud van de voordelen van een intendant als centrale en beslissende partij zou de uitvoering van het intensiveringbeleid in handen moeten worden gegeven van een nieuw op te richten stichting met een vooraf beperkte levensduur van vijf jaar. In secretariële begeleiding en organisatorische ondersteuning zal worden voorzien door de SICA, waardoor tevens de verbinding met de platform- en informatiefunctie is gewaarborgd. De stichting opereert zelfstandig, maar is stevig geworteld in de professionele cultuurwereld en het bedrijfsleven. Het bestuur van de stichting zal dan ook bestaan uit een combinatie van culturele organisaties (fondsen) en het bedrijfsleven. Met inachtneming van de traditionele afstand is de stichting via een specifieke opdrachtrelatie verbonden met de overheid. Binnen de Chinese verhoudingen is een duidelijk herkenbare overheidssignatuur immers onontbeerlijk om activiteiten te kunnen ontplooiën ter versterking van de wederzijdse internationale culturele betrekkingen. Overeenkomstig het recente advies van de Raad voor Cultuur is de rijksoverheid verantwoordelijk voor de 'strategische' dimensie van de inhaalslag en het formuleren en het meten van het succes ervan aan de hand van de te ontwikkelen indicatoren van het 'strategische' beleid.⁶ Het ligt daarom op de weg van het rijk de oprichting van een stichting te bevorderen die de uitvoering van een belangrijk deel van de intensiveringoperatie ter hand neemt. De stichting zal ook actief middelen verwerven uit andere bronnen, zoals sponsors, en op die manier bijdragen aan de totstandkoming van publiekprivaat gefinancierde culturele manifestaties. De stichting is geen subsidieloket of producent van culturele evenementen maar een investeerder in de juiste netwerken en activiteiten. Daarbij moet het aandeelhouderschap van de stichting in de wederzijdse uitwisseling groot genoeg zijn om de gewenste regiefunctie waar te kunnen maken. Na afloop van de periode van vijf jaar zal op grond van een grondige analyse van de ervaringen worden besloten hoe het op China gerichte culturele beleid vervolgens wordt vormgegeven.

China Platform en China Desk

Om de intensivering zo snel en zo goed mogelijk vorm te geven is een *China Platform* nodig dat ervoor zorgt dat het Nederlandse culturele veld over een breed pallet activiteiten op elkaar afstemt, informatie en contacten uitwisselt en zoveel mogelijk samenwerkt in projecten. Situering hiervan bij de SICA past naadloos op de taken zoals uiteengezet in het beleidsplan en het recente advies hierover van de Raad voor Cultuur.

Een tweede onmisbare taak voor de SICA (in nauwe samenwerking met het postennetwerk in China) is het opzetten van een ruim toegankelijke digitale database (via een website) met allerhande informatie die relevant is voor onze culturele betrekkingen met China, en waarin over een breed front de ontwikkelingen in dit verband op de voet worden gevolgd. Om met succes in China te kunnen opereren, is kennis over omgangsvormen en gewoonten in het dagelijkse verkeer onontbeerlijk. Die zijn vaak onverwacht subtiel en verschillen maar al te vaak van wat we hier gewend zijn. Zo is alleen al het gebruik van de verschillende vormen van het Chinese karakterschrift aan zeer strakke regels gebonden. Een speciale *China Desk* bij de SICA, waarin de hier aanwezige kennis over China wordt samengebald moet ertoe bijdragen dat in het culturele verkeer met China de juiste vormen in acht worden genomen. De kennisbank bundelt en coördineert de informatie van eventuele lokale correspondenten die individuele culturele instellingen en fondsen kunnen aantrekken om hen op de hoogte te houden van relevante ontwikkelingen ter plaatse. Uiteraard zal voor deze taak nauw worden samen gewerkt met het postennetwerk in China.

Cultureel programma

Het rijk stelt de stichting een budget ter beschikking voor de financiering van een pakket initiatieven van Nederlandse culturele instellingen, met inbegrip van de fondsen en zonder subsidie werkende kunstenaars en instellingen, die tezamen een stevige impuls geven aan het intensiveringbeleid. In 2006 kunnen voorstellen daartoe bij de stichting worden ingediend. Daarnaast gaat de stichting actief op zoek naar sponsors. Tijdens het China-festival heeft het Nederlandse bedrijfsleven zich actief getoond door het sponsoren van op China gerichte evenementen en voorstellingen die passen binnen

⁶ Een groot deel van het succes van de inhaalslag zal overigens pas na verloop van jaren aan het licht komen.

of aansluiten bij het eigen *corporate image*. Het zal tot de taken van de stichting behoren de bereidheid tot sponsoring nader te onderzoeken en in kaart te brengen, en te bezien hoe daar het beste gebruik van kan worden gemaakt.

De stichting wacht niet passief af welke plannen binnen komen. Zij gaat ook zelf op pad. Zij neemt deel aan het China Platform en voert intensief overleg met het culturele veld om uiteindelijk een zo goed mogelijk pakket te kunnen samenstellen. Eind 2006 maakt de stichting haar actieplan bekend waarin de voorstellen en programma's staan vermeld die worden gehonoreerd, alsmede een overzicht wordt gegeven van de evenementen die in aanmerking komen voor clustering van Nederlandse culturele activiteiten in China. Tijdens deze periode houdt de stichting de vinger stevig aan de pols. Over de voortgang wordt tussentijds rapport uitgebracht.

Financieel

De extra impuls voor de culturele betrekkingen met China voor de periode 2006 – 2010 vergt een financiële injectie om de stichting in staat te stellen haar opdracht uit te voeren. Hiervoor komen de HGIS-cultuurmiddelen in aanmerking die immers intensivering van het internationaal cultuurbeleid tot doel hebben. Voor het aanloopjaar gaan de gedachten uit naar een dotatie van € 200.000 voor research en de uitwerking van plannen; voor de vier jaar daarna wordt gedacht aan telkens € 500.000 voor realisering van de geselecteerde voorstellen en programma's, met daarbovenop € 100.000 voor overhead. Langs de weg van sponsoring kan dit bedrag aanmerkelijk worden opgevoerd. De stichtingsvorm biedt een geschikte basis voor het realiseren van een vruchtbare publiek/private samenwerking in de cultuur.

TOT SLOT

De hier gepresenteerde agenda is ambitieus en kan alleen tot succes leiden indien alle betrokken partijen en personen de doelstelling en de uitvoeringsmodaliteiten onderschrijven en daarnaar handelen. De overheid is als eerste aan zet. Door snel een positief besluit te nemen en dienovereenkomstig de nodige middelen ter beschikking te stellen.

Het moge uit het voorafgaande duidelijk zijn dat Nederland er goed aan doet om op de zojuist aangegeven manier de achterstand in te halen die het ten opzichte van vergelijkbare landen is opgelopen in zijn culturele betrekkingen met China. Daar is geen woord Chinees bij. Een toepasselijk oud Chinees spreekwoord luidt: een reis van 10.000 li begint met een enkele stap. Rechter Tie had ongetwijfeld gewezen op de populariteit van de fiets in beide landen. En er fijntjes aan toegevoegd dat je op een gedegen rijwiel een wandelaar snel hebt ingehaald.⁷

⁷ Zixingche: fiets. Behalve het gebruikelijke model rijden er in China verschillende varianten, zoals de driewieler met laadbak achterop. Zo kan men zonder auto grote vrachten vervoeren. Letterlijk betekent zixingche: door-jezelf-voortbewogen-voertuig.